
6. A változás ideje

Tudjuk, hogy az emberek egyre kevesebbet olvasnak. Annak ellenére, hogy több ember lép be a könyvtárba, a kölcsönzések száma csökken (a mi könyvtárunkban 2300-zal több a használók száma, de 40 000-rel kevesebb volt a kölcsönzé-

Az amerikai és német tárgyszórendszerekről

Rónai Tamás

Bevezetés

Több mint két esztendeje annak, hogy *Horváth Tibor*, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke egy általános tárgyszórendszer kidolgozását javasolta. Az előterjesztést e folyóirat hasábjain is olvashatták. Ebben az induló szakaszban is nyilvánvaló, hogy az általános tárgyszójegyzék sem lehet meg egységes alkalmazási szabályok nélkül. Ezért talán nem érdektelen megismerni az amerikai és a német tárgyszórendszerek fontosabb szabályait.

Dolgozatunk fő célkitűzése tehát az, hogy hazai tárgyszórendszerünk alkalmazásához módszereket és eljárásokat keressen. Ennek érdekében összehasonlítjuk a német és amerikai nyelvetérület tárgyszavazási gyakorlatát, felhívjuk a figyelmet a tárgyszó kategóriákra és az információkereső nyelvek „nyitott” és „zárt” szótáira. A

sek száma 1992-ben, és ez hatalmas csökkenés.) Nem hiszem, hogy ennél bármi nagyobb ösztönzést jelentene arra, hogy megváltoztassuk a politikánkat. Ideje változtatni. A közhasznú információszolgáltatás az egyetlen lehetőség arra, hogy a visszaesést ismét növekedéssé változtassuk. A lehetőség a kezünkben van.

Kongresszusi Könyvtár (Library of Congress), az USA Országos Orvostudományi Könyvtára tárgyszórendszerének, a Sears-féle tárgyszójegyzéknek, továbbá a német RSWK (Regeln für den Schlagwortkatalog) tárgyszószintaxisának ismertetésével a már említett célokon túl, arra is törekedünk, hogy sémákat adjunk a lexikai egységek sorrendjére.

A Library of Congress tárgyszórendszere

Cutter munkásságának első gyümölcsei 1892-ben értek be, amikor az ALA (Amerikai Könyvtáros Egyesület) lakewoodi konferenciáján bizottságot hozott létre egy általános tárgyszójegyzék elveinek kidolgozására². Hosszú és kemény munka eredményeként 1911-ben publikálták a „*List of Subject Headings for Use in Dictionary Catalogs*” (Tárgyszójegyzék szótárkatalógusok használatához) (Chicago, American Library Association, 1911.) c. művet. E munka felhasználásával alakult ki a Library of Congress általános tárgyszójegyzéke. Tizennegyedik kiadása 1991-ben jelent meg, amely nemcsak nyomtatott formában, hanem CD-ROM változatban, valamint mikroformátumban is hozzáférhető.

A tárgyszójegyzék szerkesztési elveiben a 11. kiadás óta jelentős változások történtek. A korábbi összeállítások a „klasszikus” szótárkatalógusok számára készültek, tehát bőségesen alkalmaztak „gyűjtőfogalmakat” a rokon természetű anyag „összehozására”.

A 11. kiadástól az összeállítás szellemét már a teaurusz-szerkesztési elvek is befolyásolták³. Az új irányba történő elmozdulást nyilvánvalóan a

számítógépes online katalógusoknak való megfelelés követelménye diktálta. A számítógépes információkeresés koncepciójának nem a kevés, hanem a sok belépési és kombinációs lehetőség felel meg, amelyet a lexikai egységek messzemenő posztkoordinálásával érhetünk el. Ezzel szemben a „klasszikus” cédula vagy kötet formájú tárgyszó-, illetve szótárkatalógusokban, a kombinációs lehetőségek korlátozása a cél, azért hogy elkerüljék a katalógusok „felduzzasztását” vagy a kötetkatalógusok esetében az oldalszámot csökkenthessék.

A minőségi változások mellett a mennyiségi változások is jelentősek. Az ötödik kiadásban 21 451, a nyolcadikban 95 920, a tizenegyedikben 162 750 és a legújabb keletű tizenegyedikben 186 000 lexikai egység található⁴. A mennyiségi különbségeknek természetesen következményei is vannak. A kisebb terjedelmű jegyzékekben a specifikus lexikai egységek száma viszonylag kevés, azért mert csak így lehetséges a feltárt dokumentumok túlzott mértékű szétszóródásának megakadályozása a katalógusokban. A nagyobb terjedelmű jegyzék nemcsak mennyiségi többletet nyújt, hanem a lexikai egységek mélyebb struktúrálásával, kapcsolataik és összefüggéseik bemutatásával jelentős segítséget is ad mind a tárgyszavazónak, mind a felhasználónak.

Az alábbi ábrán a Library of Congress tárgyszójegyzékének (a továbbiakban: LCSH) egy tipikus részletét mutatjuk be.

Az LCSH egy tipikus részlete

Agricultural machinery	<i>(May Subd Geog)</i>
	<i>[S671-S760]</i>
UF	Agriculture—Equipment and supplies Crops—Machinery Farm machinery
BT	Farm supply industries Implements, utensils, etc. Tools
RT	Farm equipment Machine-tractor stations
SA	<i>subdivision Machinery under names of crops, e.g. Corn—Machinery</i>
NT	Agricultural engineering Agricultural implements Agricultural instruments Corn planters (Machines) Cotton planters (Machines)

A fogalmak közötti legfontosabb értelmi összefüggéseket szabványosított reláció jelekkel adják meg: a fölrendeltet (BT), az alárendeltet (NT), a rokonságot (RT) továbbá a preferenciát (UF), amely a „használd helyetté”-nek felel meg, valamint a feltételes utalást (SA) formában. A „lásd még:” (SA) azért feltételes utalás, mert a felhasználó maga dönti el, hogy akar-e élni a felkínált lehetőséggel. Szintén érdemes felfigyelnünk arra is, hogy az LCSH lexikai egységei mellett (az első kiadás óta változatlanul) feltüntetik a Library of Congress osztályozási jelzeteit (a továbbiakban: LCC) is.

Például:

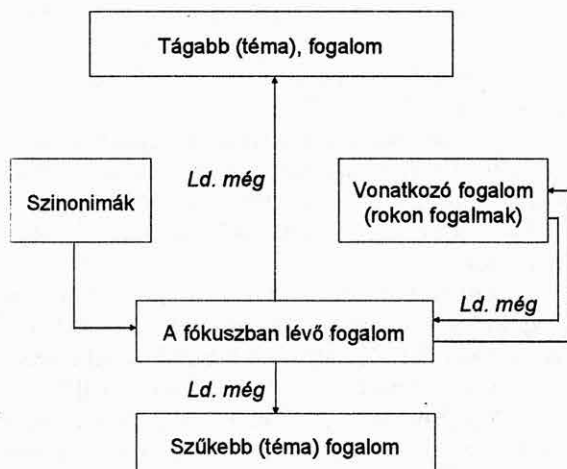
Agricultural machinery (mezőgazdasági gépezet)
[S671-S760]

Diesel motor (Diesel-motor)
[TJ 795]

Norwegian language (Norvég nyelv)
[PD 2571-2699]

Ezzel a megoldással nemcsak összekapcsolják a két rendszert, hanem az LCSH „szakcsoportos mutatóra” is szert tesz. Csakhogy a „szakcsoportos mutatóval”, azaz az LCC-vel való összekapcsolás előnyei csak online üzemmódban érvényesülhetnek.

Amint arra már utaltunk, az LCSH 11. kiadása fordulópont volt. Addig Cutter nyomvonalán haladt, és beírta a *Ld.*: utalók és a *Ld. még*: hivatkozások alkalmazásával. Erre épülve, de azt meghaladva jött létre a mai szerkezet, amelyet sematikusán a következőképpen ábrázolhatunk:

Az LCSH struktúrájában tehát már a 11. kiadás előtt potenciálisan adva voltak a tezasz-szerkesztés irányába való elmozdulás lehetőségei.

A tárgyszójegyzéket elemző amerikai szakírók, *Haykin, Daily* és mások felhívják figyelmünket arra is, hogy az LCSH-ban a specifikus tárgyszavak száma viszonylag kevés⁵. Ezt annak tulajdonítják, hogy a specifikus tárgyszavak alkotására akkor kerül sor, amikor valamely generikus tárgyszót részletezni kell, mert a tárgyszókatalógusban túl nagy számú mű jellemezhető vele.

Az LCSH ötödik (1948. évi) és nyolcadik (1966. évi) kiadásaiban található lexikai egységek összehasonlító vizsgálatát *Daily* végezte el. Ennek során az alábbi százalékos eredményre jutott⁶:

lexikai egységek	5. kiadás 8. kiadás	
	%	%
Egytagú:	31,8	10,8
Kéttagú:	34,4	35
Kettőnél több tagú:	2,8	8,0
Invertáltak:	6,8	9,5
Összesen:	75,8	63,3
Értelmezők:	6,0	11,2
Funkcionális szavak:	10,4	14,0
Egyebek:	7,8	11,5

Daily vizsgálataiból kiderül az is, hogy az egytagúak mind főnévi alakban fordulnak elő. Ez megfelel a *Prevošt* és *Haykin* nevével fémjelzett főnév-szabálynak⁷. Érdemes felfigyelnünk arra is, hogy a vizsgált időszakban az egytagúak száma majdnem a harmadára csökkent, mialatt a kettő vagy annál több tagból állók száma növekedett. Ez a tendencia a 11. kiadásig tartott. Attól kezdve az egytagúak száma ismét emelkedni kezdett, mivel a számítógépes korszak már nem a prekoordináció, hanem a lexikai egységek messzemenő posztkoordinálásának igényével jelentkezett.

Ha valamely dokumentum tárgya egy vagy több mellérendelt tárgyszóval kifejezhető, akkor annak tárgyszavazása igen egyszerű, például: DOGS, SCHOOLS, VISCOSITY (kutyák, iskolák, nyúlósság) stb.

A példákban az is kiderül, hogy a tárgyakat dolgokat jelölő lexikai egységeket többes számban adják meg. (E gyakorlat többé-kevésbé meg egyezik hazai tárgyszavazási praxisunkkal.)

A kétszavasok típusukban rendszerint jelzős szerkezetűek (első helyen a jelző, ha az értelemhordozó), például:

LOCAL TAXATION (Helyi adózás)
NUCLEAR PHYSICS (Nukleáris fizika)

Ha a téma maga a jelzett tárgyszó, akkor a jelző invertált alakban hátravetve szerepel, például:

ART, AMERICAN (Művészet, amerikai)
ART, MEDIEVAL (Művészet, középkori)
BRIDGES, CONCRETE (Hidak, vasbeton)

A hátravetett (invertált) elemek rendszerint (etnikai) népnévi jelzők, nyelveket, időtartamot, illetve periódusokat határoznak meg, vagy nagyobb tárgyi csoportok jelzői. A szintaktikai szabályok a több lexikai egységből álló kifejezésekre (összetett tárgyszavakra) vonatkoznak. A komponensek közötti kapcsolatok paradigmikus* jellegűek, ezért sorrendjük nem közömbös. A lánc élén álló lexikai egység a vezérszó (más elnevezéssel és a továbbiakban: főtárgyszó). A hozzá kapcsolódó komponensek (a továbbiakban: altárgyszavak) módosítják a főtárgyszó fogalmi terjedelmét, illetve tartalmát. A főtárgyszó a keresést vezérli, és osztályozáselméleti szempontból efe-mer osztályalkotó.

Az LCSH 1974-ig következetesen felsorolta az egyes főtárgyszavakhoz rendelhető altárgyszavakat. A tárgyszavazáskor közvetlenül kiválasztható volt a megfelelőnek ítélt összetett tárgyszó⁸.

1974 után azonban bevezették az ún. „szabadon lebegtetett” altárgyszavak rendszerét, amely azt jelenti, hogy az altárgyszavak mint építőelemek rendelhetőek a főtárgyszavakhoz, meghatározott szabályok betartása mellett⁹. Az építőelemek nem mások, mint a tárgyszókatégoriák, amelyekbe a tárgyszavazáskor, az előre definiált szabályrendszernek megfelelően, besorolják a tárgyszavakat. Az „építőelemek”, azaz a tárgyszókatégoriák sorrendje is adott. Az LCSH vizsgálata alapján arra a megállapításra jutottunk, hogy az LCSH az alábbi tárgyszókatégoriák használatát engedi meg¹⁰:

1. formai;
2. kronológikus;
3. földrajzi;
4. osztó, a keresést nem vezérlő;
5. személy, illetve testületi nevek.

* Paradigmatikusnak nevezzük azokat a kapcsolatokat, amelyek nem nyelvi mondatba szerveződött összetett kifejezés elemei, szavai között fennállnak.

A formai tárgyszókatégoriába tartozó altárgyszavak a dokumentumokra vonatkozó állítások, tehát azokról jelentenek ki formai jellemzőket, például: *-Abstracts (Referátumok)*, *-Catalogs (Katalógusok)*, *-Dictionaries (Szótárak)*, *-Digests (Tömörítvények)*, *-Handbooks (Kézikönyvek)* stb.

A kronológikus tárgyszókatégoriához tartozók korszakokat jelölnek, például:

EDUCATION - 1945-1964 (Oktatás - 1945-1964),
PHILOSOPHY, FRENCH - 18th century (Filozófia,
francia - 18.sz.),
ART, CHINESE - To 221 B.C. (Művészet, kínai -
i.e. 221-ig)

Az ilyen típusú időtartam jelölések igen jók a cédulakatalógusok szakcsoportjainak tagolására, online, OPAC katalógusokban az irodalom böngészésére, de az OPAC keretei között nem alkalmasak az évszámok pontos keresésére.

A földrajzi, illetve a helymegjelölő altárgyszavak használatának engedélyezése, illetve tiltása mindig a főtárgyszót követő kerek zárójelben található utasítástól függ. A főtárgyszót követő „(MAY SUBD GEOG)” értelemszerűen engedélyezi a földrajzi altárgyszavak szükség szerinti alkalmazását, „(NOT SUBD GEOG)” pedig tiltja. A „LABOR SUPPLY” esetében a földrajzi altárgyszó használata engedélyezett, mint például a következőkben:

LABOR SUPPLY - FRANCE (Munkaerővel
való ellátottság - Franciaország)
LABOR SUPPLY - FRANCE - PARIS
(Munkaerővel való ellátottság - Franciaország
- Párizs)

Ha a földrajzi kategóriába tartozó altárgyszó engedélyezett, akkor az mindig a főtárgyszót követi.

A keresést nem vezérlő, „osztó” tárgyszavak szintén altárgyszóként jelennek meg, például:

- (1) TECHNOLOGY - FRANCE - HISTORY
-18th CENTURY - JUVENILE LITERATURE
(Technológia - Franciaország - Történet - 18.sz.
- Ifjúsági irodalom)
- (2) GREAT BRITAIN - HISTORY - NORMAN
PERIOD, 1066-1145 - SOURCES -
BIBLIOGRAPHY
(Nagy-Britannia - Történet - Normann-korszak,
1066-1145 - Források - Bibliográfia)
- (3) RAILROADS - FRANCE - TRAINS - STATISTICS
(Vasutak - Franciaország - Statisztika)

A példákból az alábbi sémák alkothatók:

(1) [Fő-(szak-)tárgyszó] - [helyet jelölő altárgyszó] - [osztó altárgyszó] - [kronológikus altárgyszó] - [formai altárgyszó]

(2) [Helyet jelölő főtárgyszó] - [osztó altárgyszó] - [kronológikus altárgyszó] - [formai altárgyszó]

(3) [Fő-(szak-)tárgyszó] - [helyet jelölő altárgyszó] - [osztó altárgyszó] - [formai altárgyszó]

Mindezek alapján megállapítható az is, hogy a főtárgyszó nemcsak szaktárgyszó, hanem földrajzi helymegjelölés is lehet.

A személy, illetve testületi nevek tipikusan „szabadon lebegtetett” altárgyszavak. Ezek modelljeit a „Table of Pattern Headings” elnevezésű táblázatban találjuk meg¹¹. Ennek megfelelően például az EDUCATIONAL INSTITUTIONS (oktatási intézmények) vagy a MUSICIANS (itt: zeneszerzők) főtárgyszavakhoz bármely felsőoktatási intézmény nevét, illetve zeneszerző nevét altárgyszóként megadhatjuk, függetlenül attól, hogy az a LCSH-ban szerepel-e vagy sem, például:

- (1) EDUCATIONAL INSTITUTIONS - UNITED STATES - HARVARD UNIVERSITY
- (2) EDUCATIONAL INSTITUTIONS - HUNGARY - DEBRECEN - KLTE UNIVERSITY
- (3) MUSICIANS - GERMANY - Wagner, Richard, 1813-1883
- (4) MUSICIANS - HUNGARY - Király, László, 1953-

Mindezekből az is következik, hogy az LCSH feltételezi egy „nyitott szótár” létét, amelyből a szabályrendszer figyelembevételével mi is lehívtuk egyik egyetemünk (KLTE), illetve kortárs zeneszerzőnk (Király László) nevét.

E rövid áttekintés alapján már tehetünk néhány megállapítást.

- ♦ Az LCSH elméletileg három fő részből áll: a szabványos tárgyszójegyzékből, a szakirodalomban egészen eddig meg sem említett „nyitott szótárból”, (amely szerintünk nem más, mint valamely természetes nyelv, konkrétan az angol, szókészletének gyűjteménye), valamint az LCSH-től függetlenül létező LCC osztályozási rendszerből.
- ♦ A tezaurus-szerkezethez való közelítésével, a specifikus deskriptorok számának növelésével az OPAC¹² katalógusok messzemenő posztkoordinációs igényeinek kísérel meg eleget tenni. Vélemé-

nyünk szerint az LCSH online környezetben csak akkor lesz igazán eredményes, ha felhagy az invertált alakok alkalmazásával és a jelző - főnév összetételeket sem használja.

- Az már most is bizonyos, hogy az LCSH online teauruszként is funkcionálhat, összekapcsolva az LCSH alapján indexelt valamelyik adatbázissal.

Az LCSH jelenlegi formájában még nem mindenben felel meg az online katalógusok követelményeinek. Ezt jelzi például az Észak Karolinai Állami Egyetem OPAC keresési kísérlete az LCSH-val, ahol 3707 keresőkérdésből 2008 nulla találattal végződött¹³. A sikertelenség 29,2%-ban a keresőelemek nem megfelelő grammatikai alakjának volt tulajdonítható¹⁴.

A Sears-féle tárgyszójegyzék

Minnie Earl Sears 1923-ban publikálta a „*List of Subject Headings for Small Libraries*” (Tárgyszójegyzék a kis könyvtárak számára) c. munkáját. Az első kiadást tizenegy további követte¹⁵. A negyedik és az ötödik kiadást *Isabel Stevenson Monro*, a hatodik, a hetedik, valamint a nyolcadik kiadásokat *Bertha Margaret Frick*, a továbbiakat *Barbara Marietta Wesby* szerkesztette. Monro nemcsak a kiadvány terjedelmét növelte, hanem a tárgyszavak mellett a Dewey-féle Tizedes Osztályozás rövidített kiadásainak a jelzeteit is feltüntette. A jegyzékbe felvett tárgyszavak számát Frick is gyarapította, és ezenfelül bevezette az LCSH-ban akkor használatos X (Lásd:) utalókat és az XX (Lásd még:) hivatkozásokat¹⁶.

Frick az összeállítás címét is megváltoztatta azzal, hogy abból elhagyta a „kis könyvtárak számára” szöveget. Ezzel is jelezni kívánta, hogy Sears eredeti szándékától eltérően a tárgyszójegyzéket már számos közepes nagyságrendű (főként iskolai) könyvtárnak is szánta. A Frick-féle összeállítás ezzel ráállt az LCSH nyomvonalára és annak tárgyszókészletéből válogatva, bővítette lexikai egységeinek számát és kissé leegyszerűsítve, de követte annak szabályrendszerét. Következő ábránk ezt illusztrálja.

Wesby a Sears-féle jegyzék 1965-ben megjelent kilencedik kiadásában a Dewey-féle jelzeteit elhagyta, és helyettük a Library of Congress osztályozási jelzeteit (LCC) adta meg. E változta-

A Sears-féle tárgyszójegyzék egy tipikus részlete.

Humorous stories. See Wit and humor
Hundred Years' War, 1339-1453 944
xx Europe—History—476-1492; France—
History—House of Valois, 1328-
1589; Gt. Brit.—History—Lancaster
and York, 1399-1485
Hungarian language 494
x Magyar language
Hungarian literature 894
x Magyar literature
Hungarians in the U.S. 325.2
Use same form for Hungarians in oth-
er countries, states, etc., e.g. Hun-
garians in Austria
Hungary—History 943.9
Hungary—History—Revolution, 1956 943.9
xx Revolutions

tásnak is az volt a célja, hogy a szabványos amerikai tárgyszójegyzékhez (az LCSH-hoz) még jobban közelítsen. (Más értelmezés aligha lehetséges, hiszen a Kongresszusi Könyvtár központi szolgáltatásaiban, – mind a mágnesszalagos MARC formátumban, mind a nyomtatott katalóguscédulákon – a Dewey-féle és az LCC jelzeteit egyaránt megadja, és az LCSH tárgyszavait is feltünteti.

A Sears-féle jegyzék így egyre jobban az LCSH-hoz kötődik, és annak egyik szintjét képviseli. Mindez nem hátrány, inkább előny, mivel a felhasználók a különböző típusú és nagyságrendű könyvtárakban már az általuk megszokott formákkal találkozhatnak.

A Medical Subject Headings (MeSH)

Az USA Országos Orvostudományi Könyvtára, a National Library of Medicine (a továbbiakban: NLM) dolgozta ki a Medical Subject Headings (a továbbiakban: MeSH) elnevezésű, orvostudományi tárgyszórendszert. (Az összeállítás eredetileg az *Index Medicus* c. referáló folyóirathoz készült.) A MeSH 1971 óta a MEDLINE információkereső nyelve.

A MeSH-nek két változata van, az egyik az *Index Medicus MeSH*, a másik az annotált MeSH. *Borsy Tamás* mindkettőt vizsgálta¹⁷, ezért a két változat jellemzőinek ismertetésétől ezúttal elte-

kintünk. Ezen a helyen csak arra szeretnénk utalni, hogy az annotált MeSH változatban a SEE UNDER (jele: SU) utalás segítségével lehet eljutni a non-deszkriptortól a fölérendeltekhez. Mindezek mellett vannak speciális, ún. „major” deszkriptorok, amelyek vagy formaiak (például: CURRENT BIBLIOGRAPHY, MONOGRAPH, REVIEW stb.), vagy kategóriajelölők (például: ANIMAL, FEMALE, HUMAN stb.). A kategóriajelölőket „check tag”-nek (ellenőrző címkének) nevezik, és indexeléskor az egyes dokumentumokhoz kötelezően hozzárendelik. A SEE UNDER utalásról már említést tettünk, azonban más típusú utalások is vannak. Egyikük a SEE (jele: X), amely a preferált szinonímára, illetve a kvázi szinonímára, egy másikuk a SEE RELATED (jele: XR) pedig a rokonértelműre utal.

A MeSH három fő részből áll: a betűrendes jegyzékből, a hierarchikus részből és a permutált indexből¹⁸. A következő ábránkon egy részletet mutatunk be a betűrendes jegyzékből.

Részlet a betűrendes jegyzékből

ACQUIRED IMMUNODEFICIENCY SYNDROME

C2.782.815.483.440.40 C2.782.815.616.400.40
C2.800.801.40 C2.839.40
C20.673.483.440.40

caused by HIV; coord IM with HIV-1 or HIV-2 (IM) if pertinent; /epidemiol; consider also HIV SEROPREVALENCE; OPPORTUNISTIC INFECTIONS is available if particularly discussed; see note there; DF: note short X ref

83

see related

AIDS SERODIAGNOSIS
HIV SEROPOSITIVITY
HIV SEROPREVALENCE
LYMPHOMA, AIDS-RELATED

X AIDS

X IMMUNODEFICIENCY SYNDROME, ACQUIRED

X IMMUNOLOGIC DEFICIENCY SYNDROME, ACQUIRED

use HIV-1

XR T4 LYMPHOCYTES

ACQUISITION, HEALTH FACILITY see HEALTH FACILITY MERGER
N2.273.235

ACREMONIUM

B5.354.381.546.25

do not use /anat /embryol /microbiol /parasitol

86; was CEPHALOSPORIUM 1963-85

use ACREMONIUM in search CEPHALOSPORIUM 1966-85

X CEPHALOSPORIUM

ACRIDINAMINE see AMINACRINE

D3.494.46.250.200

D20.187.60

D26.408.348.60

ACRIDINE MUSTARD see ICR 170

D2.455.526.728.650.400

D3.494.46.250.530

Az alosztások (subheadings) használata mindig csak meghatározott osztályokba tartozó deszkriptoroknál engedélyezett, ahogyan az a következő ábránkon is látható.

diet therapy (C, F3) - Used with disease headings for dietary and nutritional management of the disease. The concept does not include vitamin or mineral supplements, for which "drug therapy" may be used.

drug effects (A2-16, B1, B3-6, D8, D12, G4-11) - Used with organs, regions, tissues, or organisms and physiological and psychological processes for the effects of drugs and chemicals.

Néhány deszkriptor formai funkciót is betölt, azonban az alkalmazható formai altárgyszavakat külön jegyzékben közlik, a kapcsolható osztályok felsorolásával és a hozzájuk tartozó magyarázatokkal együtt. A földrajzi helyeket és a nyelveket szintén elkülönített lista tartalmazza.

A keresőelemként alkalmazható lexikai egységekhez kapcsolt formai, földrajzi és nyelvi altárgyszavak láncot képeznek, és így a keresés mindig a topikalizált (az előtérbe helyezett) elemre történik.

A MeSH „faszervezet” olyan polihierarchikus struktúra, amelyben a deszkriptorokat betűkkel jelölt osztályokba sorolták: Az osztályokban a deszkriptorok hierarchikusan rendezettek, amint az a következő ábránkon is látható.

HEPATITIS, VIRAL, HUMAN	C2.440	C6.552.380.
DELTA INFECTION	C2.440.270	C6.552.380.
HEPATITIS A	C2.440.420	C6.552.380.
HEPATITIS B	C2.440.435	C6.552.380.
HEPATITIS, VIRAL, NON-A, NON-B	C2.440.951	C6.552.380.

A keresőelemek közötti tájékozódást segíti a *Permuted Medical Subject Terms* (Orvosi kifejezések permutált jegyzéke) című összeállítás, amely nem más, mint a deszkriptorok KWOC típusú indexe. Ábránkon (ld. a következő oldalon) ennek egy részletét mutatjuk be.

Információkereséskor, a MEDLINE rendszerben a sikeres információ-visszanyerést jelentősen segíti a keresőelemek annotált elrendezése, illetve a hierarchikus szerkezetben megjelenő osztályozási jelzetek, továbbá a következetesen alkalmazott kapcsolási szabályok rendszere.

ACQUIRED

ACQUIRED IMMUNODEFICIENCY SYNDROME
ANEMIA, HEMOLYTIC, ACQUIRED see ANEMIA, HEMOLYTIC
ANEMIA, HEMOLYTIC, IDIOPATHIC ACQUIRED see ANEMIA,
HEMOLYTIC, AUTOIMMUNE
APHASIA, ACQUIRED
DYSLEXIA, ACQUIRED
EAR DEFORMITIES, ACQUIRED
EPIDERMOLYSIS BULLOSA, ACQUIRED see EPIDERMOLYSIS
BULLOSA ACQUISITA
FELINE ACQUIRED IMMUNODEFICIENCY SYNDROME
FETAL IMMUNITY, MATERNALLY-ACQUIRED see IMMUNITY,
MATERNALLY-ACQUIRED
FOOT DEFORMITIES, ACQUIRED
HAND DEFORMITIES, ACQUIRED
IMMUNITY, MATERNALLY-ACQUIRED
IMMUNODEFICIENCY SYNDROME, ACQUIRED see ACQUIRED
IMMUNODEFICIENCY SYNDROME
IMMUNOLOGIC DEFICIENCY SYNDROME, ACQUIRED see
ACQUIRED IMMUNODEFICIENCY SYNDROME
MATERNALLY-ACQUIRED IMMUNITY see IMMUNITY,
MATERNALLY-ACQUIRED
MURINE ACQUIRED IMMUNODEFICIENCY SYNDROME
NEONATAL IMMUNITY, MATERNALLY-ACQUIRED see IMMUNITY,
MATERNALLY-ACQUIRED
NOSE DEFORMITIES, ACQUIRED
READING DISABILITY, ACQUIRED see DYSLEXIA, ACQUIRED
SIMIAN ACQUIRED IMMUNODEFICIENCY SYNDROME

ACQUISITA

EPIDERMOLYSIS BULLOSA ACQUISITA

Részlet a képernyőn megjelenített táblázatból (1)

Compact Cambridge v3.38

Permuted MeSH Menu

Tuesday, July 7,
90, 89, 88, 87, 86 MED

ACOUSTICS

ACOUSTICS, SPEECH see SPEECH ACOUSTICS

SPEECH ACOUSTICS

ACQUIRED IMMUNODEFICIENCY SYNDROME

ANEMIA, HEMOLYTIC, ACQUIRED see ANEMIA, HEMOLYTIC

ANEMIA, HEMOLYTIC, IDIOPATHIC ACQUIRED see ANEMIA, HEMOLYTIC, AUTOIMMUNE

APHASIA, ACQUIRED

DYSLEXIA, ACQUIRED

EAR DEFORMITIES, ACQUIR

Select Tree Number:

C2.782.815.483.440.40

FETAL IMMUNITY, MATERNA

C2.800.801.40

ACQUIRED

FOOT DEFORMITIES, ACQUI

C20.673.483.440.40

HAND DEFORMITIES, ACQUI

IMMUNITY, MATERNALLY-ACQUIRED

IMMUNODEFICIENCY SYNDROME, ACQUIRED see ACQUIRED IMMUNODEFICIENCY SYNDROME

IMMUNOLOGIC DEFICIENCY SYNDROME, ACQUIRED see ACQUIRED IMMUNODEFICIENCY

SYNDROME

MATERNALLY-ACQUIRED IMMUNITY see IMMUNITY, MATERNALLY-ACQUIRED

NEONATAL IMMUNITY, MATERNALLY-ACQUIRED see IMMUNITY, MATERNALLY-ACQUIRED

Press space bar to toggle selections MORE...

Részlet a képernyőn megjelenített táblázatból (2)

BLUE TONGUE	C2.782.791.315
COLORADO TICK FEVER	C2.782.791.482
ROTAVIRUS INFECTIONS	C2.782.791.814
RETROVIRUS INFECTIONS	C2.782.815
AVIAN LEUKOSIS	C2.782.815.96
AVIAN SARCOMA	C2.782.815.105
HTLV INFECTIONS	C2.782.815.483
HIV INFECTIONS	C2.782.815.483.440
ACQUIRED IMMUNODEFICIENCY SYNDROME	C2.782.815.483.440.40
AIDS DEMENTIA COMPLEX	C2.782.815.483.440.70
AIDS-RELATED COMPLEX	C2.782.815.483.440.80
HIV SEROPOSITIVITY	C2.782.815.483.440.500
HTLV-I INFECTIONS	C2.782.815.483.470
LEUKEMIA-LYMPHOMA, T-CELL, ACUTE, HTLV-I-ASSOCIATED	C2.782.815.483.470.300

Kísérletként a MEDLINE CD-ROM változatában irodalmat kerestünk az AIDS terápiájára (beleértve a diétás, a gyógyszeres és a sugárterápiát, valamint a megelőzést, illetve a kontrollt is)¹⁹. Információkereséskor a permutált jegyzékből indultunk ki, és kiválasztottuk az ACQUIRED IMMUNODEFICIENCY SYNDROME kifejezést, amely az AIDS-nek felel meg. Ezt követően behívtuk az osztályozási jelzeteket, amint ez ábránkon (1) a „Select Tree Number” feliratú keretben is látható.

A keresés következő lépésében képernyőre hívtuk a hierarchikus szakrendi táblázatot, hogy eldönthessük, milyen mélységben érdemes, illetve szükséges a keresést elvégeznünk. (ábra (2))

A C2.782.815.483.440.40 jelzetet megfelelőnek találtuk, ezért a hierarchiában nem kellett

sem felfelé, sem lefelé lépünk. (Keresésünket elvben a Retrovírus-fertőzéssel is indíthattuk volna, mivel így minden C2.782.815-tel kezdődő jelzet a keresési tartományunkba került volna.) Miatán megtaláltuk és ellenőriztük kifejezésünket, ahhoz még a megfelelő altárgyszavak kétbetűs kódjait is hozzá kellett rendelnünk, tehát ezeket:

DH = Diétás terápia

DT = Gyógyszeres terápia

PC = Megelőzés és kontroll

RT = Sugárterápia

TH = Terápia

Tekintettel arra, hogy keresésünket az angol nyelvre, adott dokumentumtípusra és adott időre (1990. január - szeptember) korlátoztuk, így „csak” 67 találatot kaptunk. Ezek egyike a következő ábránkon látható.

A képernyőn megjelenített találatok egyike

Output generated from Compact Cambridge: MEDLINE 1990 Jan - Sept
Search Strategy:

!MeSH SEARCH: ACQUIRED IMMUNODEFICIENCY SYNDROME[MJ](DH,DT,PC,RT,TH)!
C2.782.815.483.440.40[MJ](DH,DT,PC,RT,TH)
LIMITED RESULT
DOCUMENT 1 of 67:

UI: UNIQUE IDENTIFIER

90289887

AU: AUTHOR

Hall RL; Wilder D; Bodenroeder P; Hess M

AF: AUTHOR AFFILIATION

Department of Anthropology, Oregon State University, Corvallis.

TI: TITLE

Assessment of AIDS knowledge, attitudes, behaviors, and risk level of Northwestern American Indians.

SO: SOURCE

Am J Public Health; 1990 Jul; 80(7); P 875-7

LA: LANGUAGE

English

MJ: MAJOR MESH HEADING

Acquired Immunodeficiency Syndrome:PC. Indians, North American:PX.
Knowledge, Attitudes, Practice:

MN: MINOR MESH HEADING

Acquired Immunodeficiency Syndrome:EH. Adolescence:. Adult:. Aged:. Attitude to Health:. Child:. Female:. Human:. Male:. Middle Age:. Questionnaires:.

Risk:. Support, Non-U.S. Gov't:. United States:

AB: ABSTRACT

A survey was made of 710 American Indians of Oregon, Washington, and Idaho to assess the population's knowledge, attitudes, and behaviors in respect to acquired immunodeficiency syndrome (AIDS), to estimate the population's risk, and to plan strategies to reduce it. In contrast to 3 percent of the general population, this study found 10.6 percent of male and 6.4 percent of female Pacific Northwestern American Indians in groups considered at high risk for AIDS. ABSTRACT.

IS: ISSN

0090-0036

SB: JOURNAL SUBSET

A: M

JC: JOURNAL CODE

3XW

EM: ENTRY MONTH

A prekoordinált, rendszer központú „fa” nemcsak a MeSH kifejezéseit struktúrálja, hanem a különböző mélységű indexelést és információkeresést is támogatja. Információkereséskor tehát, a jelzett kifejezés csonkolásával általánosabb, további elemek hozzáadásával pedig specifikusabb fogalomhoz jutunk, azonban ugyanazon osztályon belül sem a csonkolás, sem a hozzáfűzés nem szünteti meg az osztályba, illetve az alosztályba való tartozást. Ezért a jelzetekkel való keresés igen flexibilis, ugyanakkor jól algoritmizálható.

A MeSH hazai adaptálását az Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár (OIIK) végezte el. Az OIIK 1990-től a Magyar Nemzeti Bibliográfia részét képező „Magyar Orvosi Bibliográfiát” MeSH szerinti tárgyi megközelítésben adja közre. A „Magyar Orvosi Bibliográfia” ismertetése és kritikai vizsgálata a szakirodalomban hozzáférhető, ezért ezúttal ezzel nem foglalkozunk²⁰, csupán csak arra szeretnénk utalni, hogy az OIIK adatbázisát a Micro-ISIS kezeli, így a keresőkérdés megfogalmazásakor a tárgyszavakhoz az altárgyszavak, (amelyeket az OIIK-ban modifikátoroknak neveznek), a MeSH eredeti szintaxisával nem kapcsolhatók. Ezért a lexikai egységek közötti kapcsolatokat logikai operátorokkal hozzák létre, amint az az alábbi ábránkon is látható.

Az OIIK adatbázisában végzett keresés részlete

Cím: *Orvosok és egészségügyi dolgozók AIDS-szel kapcsolatos ismereteinek és attitűdjének változása 1988-1990 között*

Szerző(k): Simon Tamás, Csépe Péter, Lépes Péter, Bors József, Vadnai Mariann, Kustos István, Tasnádi Nóra, Radányi Éva,

Munkahely: SOTE Társadalomorvostani és Orvostörténeti Int. Budapest, HUN.

Megjelenési adatok: *Orv. hetil.* 1991, 22, p. 1193-1197.

Deszkriptor: SZERZETT IMMUNHIÁNY-SZINDRÓMA; (megelőzés és kontroll);

Cím: *A szexuális egészség elősegítése: Cambridge, 1991. march. 24-27.*

Promoting Sexual Health, The Second International Workshop on Preventing the Sexual Transmission of HIV and other STDs

Szerző(k): Buda Béla,
Megjelenési adatok: *Leges art. med.* 1991, 11-12, p. 751-753.
Deszkriptor: KONGRESSZUSOK;
SZERZETT IMMUNHIÁNY-SZINDRÓMA;

Az RSWK tárgyszószintaxisának áttekintése

A Deutsches Bibliotheksinstitut (DBI) 1978-1984 között dolgozta ki „*Regeln für den Schlagwortkatalog*” (a továbbiakban: RSWK) elnevezésű szabályzatot, amelynek munkálataiba a Deutsche Bibliothek is bekapcsolódott²¹. A németországi könyvtárak 1978. évi konferenciáján a Deutsche Bibliothek képviselői arra is kötelezték magukat, hogy 1986-tól központi szolgáltatásaikban az RSWK alapján tárgyszavaznak²².

Nohr (1989-ben publikált) felméréséből kiderül, hogy a Deutsche Bibliothek mellett e szabályzatot alkalmazzák olyan nagy online rendszerek mint a BIS, a URICA, a Data Libris és a BIBL²³. Bossmeyer megállapítása szerint: „*Németországban nincs olyan könyvtár, amely az RSWK-t figyelmen kívül hagyhatná, vagy tárgyszavazási gyakorlatára ne lenne hatással*”²⁴. Bossmeyer a jelentősebb alkalmazók között említi meg például az oldenburgi Egyetemi Könyvtárat, a DIN (a Szabadalmi Hivatal) Könyvtárat, és a darmstadti Állami Könyvtárat.

Az RSWK szabályrendszerének legfontosabb célkitűzése: a tárgyszavaknak „értelmes mondatszerű” tárgyszólánca történő összekapcsolása. A dokumentum tartalmát leíró (több tárgyszót is magába foglaló) kifejezést, összetett tárgyszónak nevezik. Az összetételek tárgyszavai az LCSH-hoz hasonlóan típusaiknak megfelelően tárgyszó kategóriákba sorolhatók. Ennek az elvnek megfelelően az alábbi típusokat különböztetik meg²⁵:

- személyi, illetve testületi tárgyszó;
- földrajzi, illetve népi (etnikai) tárgyszó;
- szaktárgyszó;
- időtartamot kifejező tárgyszó;
- formai tárgyszó;

Vegyük észre, hogy az RSWK tárgyszó kategóriái feltűnő hasonlóságot mutatnak Ranganathan PMEST formulájával.

RSWK	PMEST
személyi, ill. testületi	PERSONALITY (egyediség), amely az összetétel bázisa
szak,	MATTER (anyag), a bázis elválaszthatatlan tulajdonsága, de lehet
	ENERGY (energia) is, mint a bázist mozgató erő, ágens
földrajzi, ill. etnikai	SPACE (tér), a bázis helyének, körének meghatározója
idő	TIME (idő), a bázis kronológikus állapotának vagy időbeli helyzetének meghatározója
formai	nincs megfelelője

E típusok, elnevezésükkel megegyező tárgyszókatóriákba tartoznak. Az összetétel szórendjét, a kategóriák definiált sorrendje határozza meg²⁶. Az összetétel első szava: a főtárgyszó, minden további (az esetleges homoníma értelmezőkkel együtt) altárgyszónak minősül²⁷. Fontos kikötés az is, hogy az összetétel maximálisan öt altárgyszót foglalhat magába²⁸. Nyilvánvaló, hogy a felső határt a kombinációk számának korlátozása céljából adták meg.

Egy-egy tárgyszólánccot a kategória-szabály szerint kell megszerkeszteni²⁹:

[személyi]+[földrajzi/etnikai]{szaktárgyszó}+[idő]+[formai]

(A szögletes zárójelben a kategóriákat, a kapcsos zárójelben a vagyilagosan alkalmazható kategóriákat adtuk meg.) A földrajzi/etnikai, illetve a szaktárgyszó kategóriák egyenrangúak. Értelemszerűen ugyanabba a tárgyszókatóriába tartozó tárgyszavakból egymást követően több is állhat, például:

Erkel József / Erkel Ferenc

Az időt, illetve formát jelölők csak altárgyszavak lehetnek, és helyük mindig a tárgyszóláncc végén van.

Az RSWK megengedi a melléknév - főnév összetételek használatát, így lehetővé teszi a szintagmák képzését. Ugyanakkor a prekoordinációt oldja is azzal, hogy a melléknév - főnév összetételek főnévi tagját tőszóként külön is felveszik és *Lásd még:* utalással az összetételhez irányítják.

A háromnál több tagból álló szóösszetételek használatát tiltják, például³⁰:

Lärmschwerhörigkeitsverhütung

helyette alkalmazandó:

Lärmschwerhörigkeit/Verhütung

A tárgyszóláncc egyes elemei közötti kapcsolatot kizárólag a sorrend határozza meg, köztük a törtvonal, illetve a szóköz csupán a tagolást, a jobb áttekinthetőséget szolgálja. A sorrend, a relációk jelölésének hiányában, nem mindig egyértelmű, például a „*Jung, Carl / Valláspszichológia*” esetében az összetétel jelentheti azt is, hogy a dokumentum Jung valláspszichológiával kapcsolatos nézeteit tárgyalja, de azt is Jung saját elméleteit szerzőként adja közre.

A személyi, illetve testületi neveket hordozó tárgyszavak a cselekvés kezdeményezői, ágensei, de betölthetik a cselekvés objektumának szerepét is. A példaként már említett: „*Jung, Carl / Valláspszichológia*” tárgyszóláncc két ellentétes értelmezésére már utaltunk. Az egyikben Jungot mint szerzőt fogtuk fel, és így az általa írt mű nem más, mint a cselekvés eredménye. A másikban viszont Jungot a cselekvés objektumaként értelmeztük. Mindezek alapján arra a következtetésre juthatunk, hogy a komponensek sorrendje önmagában nem képes a láncot egyértelmű, mondat-szerű állítássá formálni. Az összetétel tehát a felszíni és nem a mélystruktúrát képviseli³¹. Mindezek ismételtlen megerősítenek minket abban, hogy egyértelmű, értelmes, mondat-szerű állítások generálásához pusztán a komponensek közötti sorrendre vonatkozó szabályok nem elégségesek, hanem e mellett a szerepoperátorok alkalmazása is szükséges.

A szaktárgyszavak körét kizárólagosan definiálja az RSWK³². E kategóriába tartozik minden olyan tárgyszó, amely nem személyt, illetve testületet, térbeli helyet, etnikumot, időt vagy formát határoz meg.

A földrajzi vagy etnikai kategóriába tartozó tárgyszavak az összetétel *ágensei* vagy *objektumai*.

Példa az *ágensi* szerepre:

Magyarország / Biztonságpolitika

A példában Magyarország a cselekvő, amelynek biztonságpolitikájáról van szó.

Példa az *objektum* szerepre:

Európa / Magyarország / Biztonságpolitika

E példában *Európa* objektum, míg *Magyarország* ágensi szerepet tölt be.

Az időt jelölő tárgyszavak paradigmaticusan definiáltak. Az időt kronologikusan vagy szövegesen is meg lehet adni, például:

Magyarország / Történelem / 1703-1709

vagy

Magyarország / Történelem / Rákóczi-szabadságharc

A formai tárgyszavak a dokumentum irodalmi, fizikai stb. formáját jellemzik, ezért metaállítások, amelyek a dokumentumokról jelentenek ki valamit.

Az oldenburgi modell: az RSWK online környezetben

A Deutsche Bibliothek központi szolgáltatásai keretében, 1977 óta a *Német Nemzeti Bibliográfiát* gépi adathordozón is a könyvtárak rendelkezésére bocsátja. E szolgáltatások egyik felhasználója az oldenburgi Egyetemi Könyvtár, amely a BIS (Bibliotheks Information System) online üzemmódban működő rendszerben elsőként alkalmazta az RSWK tárgyszószintaxisát.

A BIS-t a LIBER (Ligue Des Bibliothéques Européennes De Recherche) 1992-es, budapesti konferenciáján bemutatták, és így magunk is tanulmányozhattuk az RSWK tárgyszószintaxisát úgy, ahogyan azt Oldenburgban is alkalmazták³³.

A BIS egyik modulja alkalmas a Deutsche Bibliothek gépi adathordozón érkező rekordjainak fogadására. Az input rekordokat lánceljárásos és mellérendelő indexeléssel dolgozzák fel. Ezért az Egyetemi Könyvtárnak adaptálnia kellett az RSWK-át. Ehhez be kellett vezetni a kategória jelölőket és a kategóriák számát is szükséges volt növelni.

A tárgyszavakat az alábbi kategóriákba sorolták és a következő megkülönböztető jelekkel látták el:

- személyi, (jele: **p.**);
- testületi, (jele: **c.**);
- földrajzi, etnikai, (jele: **g.**);

- földrajzi helyen belüli újabb lokalizálás, (jele: **k.**);

Például:

g.Budapest; **k.** *Magyar Állami Operaház*"

- szaktárgyszó; (jele: **s.**);
- időtartamot kifejező tárgyszó (jele: **t.**);
- formai tárgyszó (jele: **f.**);

Ugyancsak megkülönböztető módon jelölik a dokumentumok címeit (jelük: **w.**) és a sorozatok címeit (jelük: **z.**).

Ha a dokumentumot egyetlen tárgyszóval jellemzik, akkor is meg kell adni a tárgyszókatégória jelét, például:

s. Allergia

Amennyiben a dokumentumot több tárgyszóból álló összetett tárgyszóként írják le, akkor a tárgyszavakat vagy a már több példán is bemutatott törtvonallal vagy pontosvesszővel kapcsolják össze, például:

s. Allergia / f. Tankönyv

vagy

s. Allergia; f. Tankönyv

A két különböző kapcsolás közül azonban nem lehet következmény nélkül választani. A törtvonalas kapcsolás azt eredményezi, hogy információkereséskor főtárgyszóval és minden hozzá kapcsolódó altárgyszóval jellemzett dokumentum visszanyerhető lesz, például:

s. Allergia / f. Bibliográfia

s. Allergia / f. Kézikönyv

s. Allergia / f. Tankönyv

Ha a pontosvesszőt alkalmazzák, akkor a láncindexelés helyett, a mellérendelő indexelés elveinek megfelelően – a logikai operátorok segítségével – az összetett tárgyszó komponensenként is kereshető, illetve az így jellemzett dokumentumhalmazok is visszanyerhetőek lesznek, például:

s. Allergia; **AND** (logikai operátor) f. Bibliográfia

A lánceljárás és a mellérendelés együttes alkalmazása, tehát jól szolgálja a megfelelő keresési stratégia kiválasztását. Akár egyik, akár a másik indexelési eljárást választják, mindkettő kínálja a mezőkre való keresés lehetőségét, mivel a kategóriák jelei egyértelműen azonosítják a tárgyszavak típusait is.

Összegzés

Minél több megközelítést látunk, annál inkább felvetődik bennünk a kérdés: melyik a legjobb?

A példaként ismertetett tárgyszórendszerek egyszerű értékelése is érzékelteti, hogy maga a kérdésfelvetés helytelen. A különböző tárgyszórendszerek erőnei, illetve hátrányai összevethetők, azonban egyik sem vetélkedhet a másikkal, mivel mindegyik teljesítménye csak az adott cél megközelítésének sikerességével mérhető.

Úgy gondoljuk, hogy az általános tárgyszórendszerünk alkalmazási szabályainak kidolgozásánál is figyelemmel kell lenni a kitűzött célokra. Feltehetően a tárgyszórendszer alkotóinak egyik legnehezebb feladata lesz az, hogy a természetes nyelv mondatainak analógiájára, a lexikai egységek „mondatszerű” láncba szervezését megoldják. A lexikai egységeknek fogalmi kategóriák szerinti besorolását elméleti és gyakorlati megfontolásolások egyaránt indokolják. Ha ugyanis az osztályozó számára a lehetséges kategóriákat és sorrendjüket definiáljuk, akkor lehetővé válik az egyes lexikai egységek fogalmi kategóriákba való behelyezése. Az egymást értelmező kategóriák szintagmatikus kombinációjától a mellérendelés és a lánceljárásos indexelés együttes alkalmazásától az online információkeresés eredményességének javulása remélhető.

Írásunk pár példája, talán alkalmas mindezek szemléltetésére is.

Irodalom

1. HORVÁTH T.: Az általános tárgyszójegyzék munkálatairól. = Könyvtári Figyelő, 2. (38.) évf., 1992. 4. sz. p. 610-617.
2. Lemaradásunk pontosan egy évszázad. – Horváth Tibor, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnökének előterjesztését (az általános tárgyszójegyzék tárgyában) az MKE Osztályozási Bizottsága 1991 novemberében vitatta meg. (Ld.: MKE Osztályozási Bizottság meghívója, 1991. október 17. Gépírat.)
3. Library of Congress Subject Headings. 11. ed. Washington. [D.C.] Library of Congress. 1988. p. XXVII. (A továbbiakban: LCSH)
4. LCSH p. VII.
5. HAYKIN, D. J.: Subject headings: a practical guide. In: Improving Library of Congress Subject Headings for use in on-line catalogs. Ed. P. A. Cochrane. Littleton. Libraries Unlimited Inc. 1986. p. 348.

6. DAILY, J. E.: Subject headings. In: Subject and information analysis. Ed. E. D. Dym. New York. Marcel Dekker Inc., 1985. p. 260.
7. MIKSA, F.: The subject in the dictionary catalog from Cutter to the present. Chicago. ALA. 1983. p. 179-182., 315-319.
8. LCSH p. XVII.
9. Uo.
10. Uo. p. XIII-XIV.
11. Uo. p. XVI.
12. OPAC: On-line Public Access Catalog = nyilvános hozzáféréssű katalógus.
13. HUNTER, R.: Successes and failures of patrons searching the online catalog at a large academic library: transaction log analysis. = Reference Quarterly, Spring. 1991. p. 395-402.
14. Uo. p. 401. Egy másik könyvtárban végzett kísérletek sem vezettek jobb eredményre. Ld. erre: GERHAN, D.: LCSH in vivo: subject searching performance and strategy in the OPAC Era. = The Journal of Academic Librarianship, Vol.15. 1989. No.2. p. 83-89.
15. A Sears-féle jegyzékek kiadásai: List of Subject Headings for small libraries. Edited by M. N. Sears. 1. ed. New York. H. W. Wilson. 1923. ; List of Subject Headings for small libraries. Edited by I. S. Monroe. 2-5. eds. New York. H. W. Wilson. 1926. 1933. 1939. 1944. ; Sears List of Subject Headings. Edited by B. M. Frick. 6-8. eds. New York. H. W. Wilson. 1950. 1954. 1959. ; List of Subject Headings. Edited by B. M. Wesby. 9-11. eds. New York. H. W. Wilson. 1965. 1972. 1977. ; Sears List of Subject Headings. Ed. B. M. Frick. 8. ed. New York. H. W. Wilson. 1959. p. 5.
16. BORSY T.: Orvostudományi és gyógyszerészeti adatbázisok online keresése. In: Az online szakirodalmi tájékoztatás kézikönyve. Szerk. Novák T., Roboz P. 2. r. Bp. OMIKK ÉTK. 1985. p. 381-415.
17. A rendszer elemei (éves megjelenésűek): Medical Subject Headings - Annotated Alphabetic List, 1991. ; Medical Subject Headings - Tree Structures, 1991.; Permuted Medical Subject Headings, 1991. A továbbiakban a rendszert e források alapján ismertetem.
18. Ezúton is köszönetemet fejezem ki dr. Borsy Tamásnak, aki a CD-ROM változatban a keresést lehetővé tette, és tanácsaival segítségemre volt.
19. VAJDA E.: A számítógéppel készült Magyar Orvosi Bibliográfia. = Könyvtáros. 41. évf. 1991. 5. sz. p. 304-306.
20. Regeln für den Schlagwortkatalog. RSWK. Berlin. DBI. 1982. 210 p. (A továbbiakban: RSWK) A német nyelvterületen használatos általános tárgyszójegyzék körüli munkálatok részletes ismertetését adja: DOMOKOS M.: Általános tárgyszójegyzék a német és az osztrák könyvtárakban. = Könyvtári Figyelő, 2.(38.) évf. 1992. 3. sz. p. 453-460.
21. A DB kb. 250 000 tárgyszót magába foglaló jegyzéke gépi adathordozón, illetve mikroformátumban is hozzáférhető. A BIS-től kapott információim szerint hetente 7000 tárgyszóval gyarapszik a jegyzék. (Forrás: LIBER konferencia, Bp., 1992. júl. 1-3.)
22. NOHR, H.: Subject access in German language OPACs. = International Classification, Vol. 8. 1989. No. 2. p. 95-100.
23. BOSSMEYER, Ch.: RSWK-Anwendung und Schlagwortnormdatei unter Einsatz der Datenverarbeitung. = Z.f. Bibl. wes. und Bibliogr. Bd. 35. 1988. Nr. 2. p. 113-121.

25. RSWK p. 30. (Ld. 21. sz. jegyzet)
26. Uo. p. 40-42.
27. Uo. p. 42-45.
28. Uo. p. 157-161.
29. Uo. p. 41.
30. Uo. p. 154.
31. Chomsky elmélete szerint a természetes nyelvekben a mélystruktúrát felszíni struktúrává transzformáló komponens a felszíni struktúrában, a lexikai egységek között szintagmatikus kapcsolatokat generál. A felszíni struktúrából viszont a mélyszerkezet dekomponálható. A Classification Research Group kutatói Chomsky elméletét az információkereső nyelvekre is átvitték. E kutatások egyik eredménye: a PRECIS eljárás kidolgozása. Ld. erre: CHOMSKY, N.: Aspects of theory of syntax. Cambridge, MIT Pr. 1973. p. 4-21. és FOSKETT, A. C.: The subject approach to information. 4. ed. London. Clive Bingley p. 87-107., és p. 123-149.
32. Uo. p. 30-31.
33. Liber Annual Conference and General Assembly 1-4 July, 1992. National Széchényi Library, Budapest. - A konferencián a BIS kiállítóként (OPAC változatban is) bemutatta rendszerét. Ennek alapján ismertetem.

ÖN IS ÜZENHET CLINTON ELNÖKNEK az Internet hálózat útján! A kapcsolat egyelőre kísérleti jellegű, s figyelmeztetik a potenciális használókat, hogy a Fehér Ház elektronikus postarendszerének korlátozott a kapacitása; minden elektronikus levelet elolvasnak és átvételét igazolják, de egyedi elektronikus válaszevelet egyelőre nem küldhetnek mindenkinek; az év végére talán már ezt is meg tudják szervezni. (ACCIS Newsletter, 1993. szept.)

A BRITISH LIBRARY ÚJ NYILVÁNOS ONLINE KATALÓGUSA (OPAC) a könyvtár londoni állományának 80%-át feltárja: a humaniőrak teljes könyvanyagát Gutenberg óta, a természettudományi anyagot 1974-től, a kottákat 1980-tól. Előbb a könyvtár olvasótermében, majd (1994 elejétől) a JANET hálózaton át országszerte használhatják az érdeklődők. A nem latin betűs anyag keresésére a képernyőn a cirill, héber stb. billentyűzetet is meg lehet jeleníteni. (BL News, 1993. dec.)

LÉTMINIMUMON AZ EGYIK LEGTEKINTÉLYESEBB NÉMET KÖNYVTÁR. – A frankfurti Városi és Egyetemi Könyvtár az áremelkedések ellenére az 1988. évnek megfelelő költségvetési keretből gazdálkodik. Ezért 30%-kal csökkentenie kellett állománygyarapítását; meg kellett rövidíteni a nyitvatartást is, a kölcsönzés már csak naponta 16.30-ig működik (kivéve a csütörtök esti 20 óras zárást); a könyvkötésre is kevesebb jut, úgyhogy sok sűrűn használt, „szétolvasott” dokumentumot – újrakötési lehetőség híján – kivontak a forgalomból. (DBI-Pressespiegel, 1993. dec.)